

15. A KÁRPÁTOK LOMNIC FELŐL, 1820 után
ANSICHT DER KARPATEN BEI LOMNITZ
PAESAGGIO NEI CARPAZI PRESSO LOMNICA
gouache, 410 × 550 mm. J. j. l.: CM (levágva)
Hátapon téves feljegyzés: Ansicht der Karpaten bey
Kakas Lomnitz 1813.

MNG Ltsz.: 1905–2155.

A Nemzeti Múzeum Képcsarnok Egylete vette a Drescher Képtártól, 1868.

Kiállítás: 1870–71., 1873., 1876–81., 1883., 1884–86., 1887–88., 1889–90., 1891–92., 1893., 1894–1905. Nemzeti Múzeum, 1922. Szépművészeti Múzeum, XLVI. grafikai kiáll.: Magyar tájak, kat. 174.; 1937. Nemzeti Szalon, Szepesi művészek kiállítása, kat. 23.; 1940. Szépművészeti Múzeum, LXXV. grafikai kiáll.: A magyar rajz 500 éve, kat. 14.; 1980. MNG, Magyarországi Művészet 1780–1830, kat. 24. (repr.); 1985. Moszkva, Leningrád, Magyar grafika a XIX. században, kat. 12. (repr.); 1987. Néprajzi Múzeum: Kiállítás a VII. Felvilágosodás kongresszus (ISEC) alkalmából.

Irodalom: Ungarns Männer der Zeit. Lipcse 1862.; Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve. Pest 1863, 68.; Fővárosi Lapok. Pest 1869. febr.; Ligeti, 1870, 49.; Pesti Divatlap. 1874, 19. sz. 601.; Szana 1898, 13.; Peregriny 1909. I. 428.; Corvina 1938. repr. 10.; Hoffmann Edith: Barabás Miklós. Bp. 1950, 31.; Pogányné MTT 1957, 437. (repr.)

Másolat Johann Jakob Müller: Nagylomnic 1820. c. művéről. Tempera, 391 × 527 mm. J. j. l.: Joh. Jacob. Müller pinx 1820. MNG Ltsz.: 1937–3144

Irodalom: Petrová-Pleskotová 1966, 120. (repr.) 1826-ra datálva

A Kárpátok vonulatát ábrázoló Markó-tájkép jól illeszkedik abba az aprólékos, topografikus XIX. sz. eleji stílusba, mely Thomas Ender, gróf Waldstein János megbízásából Felső-Magyarországon festett, albumát is jellemzi. (MTA Kézirattár Ltsz.: 308)

A Kárpátok Lomnic felől c. Markó mű előképe Müller János Jakab említett műve. A két képet összehasonlítva teljesen egyértelmű, hogy Markó Müller után dolgozott, és feltehető, hogy személyesen is szoros kapcsolatban álltak egymással. Müller János Jakab (1780–1828) tájképfestő Bécsben tanult, utána szülővárosában, Lőcsén telepedett le, ahol nemcsak mint művész, hanem mint tanár is tevékenykedett. Markó az első alkotói ösztönzéseket tőle kaphatta a felvidéki városban. Így aztán természetesnek tűnhet, hogy első próbálkozásaiaként – egyéb másolatok mellett – ifjúkora egyik meghatározó egyéniségének képeit festette le. Müller életművében főleg aprólékos, látványhű tájképeket, vedutákat találhatunk. Szívesen festette első sorban akvarelllel Lőcse környékét, a felvidéki tájat, az évszakok változásait. (Képeinek zömét a kassai Városi Galéria őrzi.)

A két mester felfogása közötti különbségre utal néhány apró eltérés a két képen. Markó élettéliségre törekedett azzal, hogy még több alakot – a kép jobb szélén például – és egy lovaskocsit is felvitt képére, noha ez a kompozíciót alig befolyásolta. Markó előadómódja nem olyan száraz, leíró jellegű, mint Müllere,

hanem egy sokkalta lágyabb modor jellemzi, amely nemcsak a lényegesen finomabb kontúrokból jut kifejezésre, hanem a színekben, a táj részleteinek, fáknek, épülethozsókknak nagyvonalúbb, kevésbé részletező, örömteli bemutatásában.

(H. O.–B. É.)

16. CSORSZTIN ÉS NEDECZ, 1820
DIE BURGEN CSORSZTIN UND NEDECZ
LE ROCCHÉ CSORSZTIN E NEDECZ
gouache, 347 × 468 mm. J. n.
MNG Ltsz.: 1937–3170

A Nemzeti Múzeum Képcsarnok Egylete ajándéka, 1868.

Kiállítás: 1940. Szépművészeti Múzeum, LXXV. grafikai kiáll.: A magyar rajz 500 éve, kat. 12.; 1951. Fővárosi Képtár, Markó Emlékkiállítás; 1975. MNG, Budavári Palota, I. grafikai kiállítás; 1976. MNG, XIX. sz.-i városképek és útirajzok, kat. 111. 18. (repr.); 1984. Pozsony, Akvarellkiállítás, kat. 61. repr. 13.

Irodalom: Ligeti, 1870, 49.; Peregriny 1909. I. 432.; Pogányné 1954, repr. 2.; Pogányné MTT 1957, 435.; Bodnár 1980, színes repr. 1. (repr.)

Nedec, a gótikus-reneszánsz lovagvár (XIV. sz.-tól XIX. sz.-ig bővítették változó urinak – Berzeviczyek, Zápolyák, Palocsai Horváthok, Giovanelli és Salamon családok – igénye szerint) 1920-ig a történelmi Magyarországhatárvidéke volt. Ma alsó és középső vára műemlék-múzeum.

A kanyargó Dunajec folyó túlsópartján 2,5 km-re állt – ma rom – a galíciai Csorsztiin vára, melyet Nagy Kázmér lengyel király építtetett a XIV. sz.-ban. Magyar történelmi jelentőségét adja, hogy itt találkozott Nagy Lajos Hedvig lánya Jagelló Ulászlóval, akinek felesége lett. Ma Corsztyin és Niedzica Délkelet-Lengyelországban található.

Markó történelmi várakat ábrázoló korai vedutája mintakép után készült. Kompozíciós elrendezése a későbbi nagyméretű Visegrád ábrázolás irányába mutat. (B. É.)

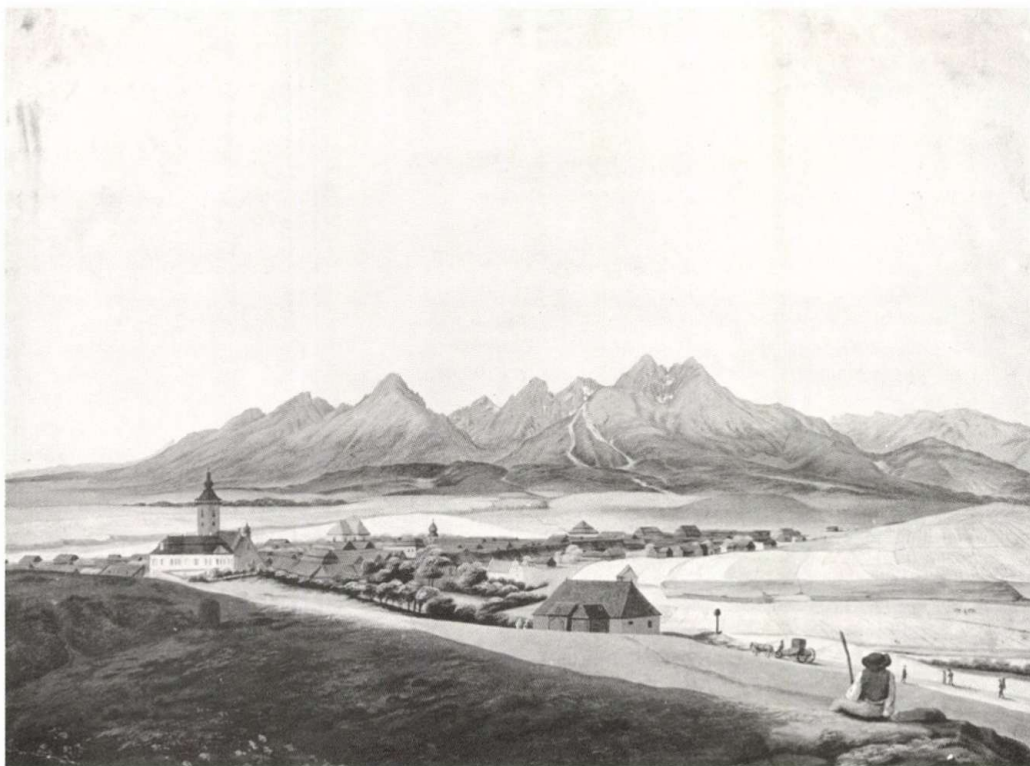
AZ AGGTELEKI BARLANGRÓL KÉSZÜLT SOROZAT DIE GROTTEN VON AGGTELEK FOLGE VEDUTE DELLE GROTTI DI STALATTITI DI AGGTELEK

17. KRIPTA, 1821
DIE GRUFT / LA CRIPTA
gouache, 461 × 647 mm. J. j. l.: C. Marko pinxit
MNG Ltsz.: 1914–36

Brudern József, majd az Orczy család tulajdonában, dr. Podmaniczky Gézáé ajándéka, 1914.

Kiállítás: 1869. Képzőművészeti Társulat; 1917. Szépművészeti Múzeum, XXV. grafikai kiáll.: Podmaniczky László grafikai gyűjteménye, kat. 18.; 1975. MNG, Budavári Palota, I. grafikai kiáll.; 1978. Athén; 1980. MNG, Magyarországi művészet 1780–1830, kat. 28. (repr.); 1978. Néprajzi Múzeum: kiállítás a VII. Felvi-

Kat.15.

Kat.16.

- lágosodás Kongresszus (ISEC) alkalmából; 1989. Kiscelli Múzeum, Barlangok a képzőművészetben. *Irodalom*: Pogányné 1954, 7.; Pogányné MTT 1957, 438.; Bodnár 1980, 11.; Szurcsikné 1991. (repr.)
18. RÁKÓCZI VÁRA, 1821
DIE BURG RÁKÓCZI / IL CASTELLO DI RÁKÓCZI
gouache, 464 × 650 mm. J. k. l.: C. Marko pinxit
MNG Ltsz.: 1914–35
Brudern József, majd az Orczy család tulajdonában, dr. Podmaniczky Gézáé ajándéka, 1914.
Kiállítás: 1869. Képzőművészeti Társulat; 1917. Szépművészeti Múzeum, XXV. grafikai kiáll.: Podmaniczky László grafikai gyűjteménye, kat. 20.; 1957. Fővárosi Képtár, Markó Emlékkiállítás; 1989. Kiscelli Múzeum, Barlangok a képzőművészetben.
Irodalom: Pogányné 1954, 7.; Pogányné MTT 1957, 437.; Bodnár 1980, 11.; Szurcsikné 1991. (repr.)
19. A NAGYTEMPLOM, 1821
DER GROSSE TEMPEL / «IL TEMPIO MAGGIORE»
gouache, 462 × 648 mm. J. j. l.: C. Marko pinx
MNG Ltsz.: 1914–38
Brudern József, majd az Orczy család tulajdonában, dr. Podmaniczky Gézáé ajándéka, 1914.
Kiállítás: 1869. Képzőművészeti Társulat; 1917. Szépművészeti Múzeum, XXV. grafikai kiáll.: Podmaniczky László grafikai gyűjteménye, kat. 24. 1989. Kiscelli Múzeum, Barlangok a képzőművészetben.
Irodalom: Pogányné 1954, 7.; Pogányné MTT 1957, 438.; Bodnár 1980, 11.; Szurcsikné 1991. (repr.)
20. A NAGY VÍZESÉS, 1821
DER GROSSE WASSERFALL
LA GRANDE CASCATA
gouache, 463 × 648 mm. J. k. l.: C. Marko
MNG Ltsz.: 1914–37
Brudern József, majd az Orczy család tulajdonában. Ajándék dr. Podmaniczky Gézáétól, 1914.
Kiállítás: 1869. Képzőművészeti Társulat; 1917. Szépművészeti Múzeum, XXV. grafikai kiáll.: Podmaniczky László grafikai gyűjteménye, kat. 22.; 1989. Kiscelli Múzeum, Barlangok a képzőművészetben.
Irodalom: Pogányné 1954, 7.; Pogányné MTT 1957, 438.; Bodnár 1980, 11.; Szurcsikné 1991. (repr.)
21. MOREA HEGYE, 1821
DER BERG MORIJA / IL MONTE DI MORIA
gouache, 462 × 650 mm. J. b. l.: Carl Marko 1821
MNG Ltsz.: 1914–34
Brudern József, majd az Orczy család tulajdonában. Ajándék dr. Podmaniczky Gézáétól, 1914.
Kiállítás: 1869. Képzőművészeti Társulat; 1917. Szépművészeti Múzeum, XXV. grafikai kiáll.: Podmaniczky László grafikai gyűjteménye, kat. 35.; 1989. Kiscelli Múzeum, Barlangok a képzőművészetben.
Irodalom: Pogányné 1954, 7.; Pogányné MTT 1957, 437.; Bodnár 1980, 11.; Szabó Júlia 1985, 93. (repr.); Szurcsikné 1991. (repr.)
22. A PESTI ORGONA, 1821
DIE PESTER ORGEL / L'ORGANO DI PEST
gouache, 463 × 647 mm. J. j. l.: C. Marko 1821
MNG Ltsz.: 1914–33
Brudern József, majd az Orczy család tulajdonában. Ajándék dr. Podmaniczky Gézáétól, 1914.
Kiállítás: 1869. Képzőművészeti Társulat; 1917. Szépművészeti Múzeum, XXV. grafikai kiáll.: Podmaniczky László grafikai gyűjteménye, kat. 17.; 1989. Kiscelli Múzeum, Barlangok a képzőművészetben.
Irodalom: Mátrai Gábor: A Pyrker Képtár. Pest 1851, 83.; Kertbeny, 1862, 145.; Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve. Pest 1863, 68.; Fővárosi Lapok. 1869. június 1.; Szana, 1898, 17.; Berzeviczy 1910, 170. 9.; Az Újság, 1917. október 27.; Pogányné 1954, 7. repr. 4.; Pogányné MTT 1957, 437.; Bodnár 1980, 11. (repr.); Szurcsikné 1991. (repr.)
1818-as Pestre költözése után Markó hazajárt még Rozsnyóra. Ebben az időben, 1821-ben festette azt a 6-lapos gouache sorozatát, amely az Aggteleki cseppkőbarlang, a Baradla vezetékes helyszíneit mutatja be. A sorozat megoldásánál ötvöződik a felvilágosodás korának józan, természettudományos érdeklődése a különleges, érzelmeket megmozgató, romantikus témával és ábrázolásmóddal. A helyszín, mint ritka természeti képződmény, különösen alkalmas arra, hogy az ébredező nemzeti érzület hatására kibontakozó honmeghatározó, felmérő mozgalomban megörökítésre érdemes, szimbolikus jelentőséget kapjon.
Markó kortársa, mérnökként kollégája s feltehetően barátja volt annak a Vass Imrének, aki a barlang egyik legkiválóbb kutatója lett. Vass Imre maga rajzolta a térképeket és a barlangbelsőt. Markó sorozata monumentális igényű, festőibb lapjai a föld mélyébe fokozatosan előrehaladva örökítik meg a termeket, vezetékes képződményeket. A bejárat közelében pillantjuk meg a Csontházat, más néven Kriptát (Die Gruft). A következő lapokon a sötétség birodalmába jutunk, ahol a fáklyák fényében hatalmas termék vagy szűk szakadékok, óriás kőomlások s különleges cseppkőalakzatok tűnnek föl a látogatók előtt. Így bontakozik ki a felhőmályból a Rákóczi vára (Die Burg Rákóczi), mely egy tátongó szakadék fölött magasodik, majd a Nagytéplom (Der große Tempel) boltozatos terme. Ennek igazi érdekessége az Oltár, amely különleges, szoborcsoportozatra emlékeztető cseppkőalakzatokból áll össze. A sorozat következő lapjának tekinthetjük a Nagy Vízesést (Der große Wasserfall), melyen a Styx vize zuhog alá mintegy két lábnyit. Ezt követi a Morea hegyről elnevezett kőomladékot ábrázoló lap (Berg Morija). Az óriási, zárt térben magasodó „hegy” csaknem kitölti a barlangüreget, s rá több oldalról is látogatók apró alakjai kapaszkodnak fel. Az ember találkozik a természet rendkívüliségével, kicsinységének, esendőségének érzése felerősödik. Ezt a szorongást ellensúlyozza a „földmérő” Markó valóságához kötődő felfogása, s a barlangbéli látogatók nyüzsgéséből a kíváncsi, hódító ember erejét is megérezzük.
A Pesti orgona (Die Pester Orgel) a sorozat utolsó darabja. A fények csak az üregek mennyezetén, vagy

Kat.17.

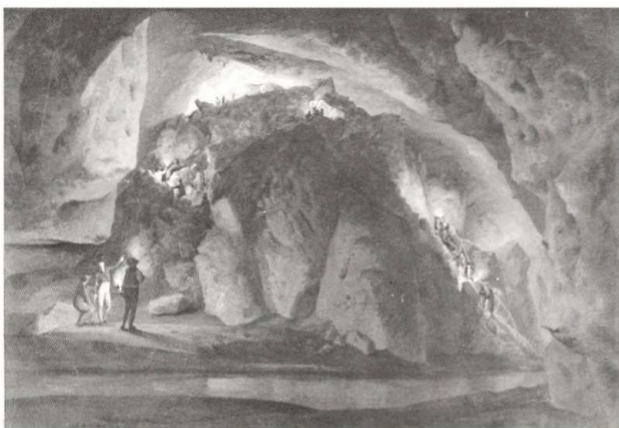
Kat.18.

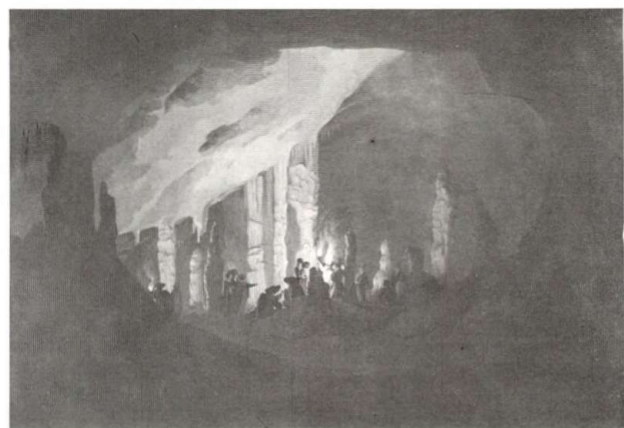
Kat.19.

Kat.20.

Kat.21.

Kat.22.

egy-egy cseppkőoszlopon ragyognak fel. A XVIII. sz. végétől divatosná váló barlangászat, a szokatlan környezet s a különleges fényhatások kiváló romantikus festői témát kínáltak Markónak. Sejtelmességük ellenére jóval több józan realizmus érződik Markónál, mint a festő másik kortársa, az angol George Hering 1835-ös Baradla-beli litográfiáján. A dokumentum értékű művek rajzi keretezéssel s német nyelvű feliratozással vannak ellátva. Sokszorosított tájrajzi sorozatok, honismertető albumlapok mintájára emeli ki a helyszín nevét. Így a sorozat formai egységként is jellegzetes, egyedülálló Markó művei között.

(Sz. M. E.)

MAGYAR VÁRAK A VÁG MENTÉN
UNGARISCHE BURGEN ENTLANG DER WAAG / ROCHE
UNGHERESI LUNGO IL FIUME VÁG

Mednyánszky-Fischer: Malerische Reise auf dem Waagflusse in Ungarn – Rajzolatokban előadott utazás Magyarországon a Vág vize mentében c. művének (Wien 1818. 1826.) színes akvatintái után

23. RÓZSAHEGY, 1820-as évek
ROSENBERG / RÓZSAHEGY
tempera, 302 × 414 mm. J. n.
MNG Ltsz.: 1937–3175
Ligeti Antal vásárolta a Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának, 1877.
Irodalom: Peregriny 1909. I. 431.; Pogányné MTT 1957, 436. (repr.)
A Felső-Vág völgyében, a Vág és a Revuca találkozásánál, dombos-érintő terepre épült festői város, amely fekvésénél fogva (innen vált a Vág hajózhatóvá) fontos kereskedelmi központ volt. Német bányásztelepések alapították a XIII. században, 1318-ban kapott városi jogokat, 1390-ben a likavai királyi birtok része lett. A történelem folyamán itt pusztító számos tűzvész és árvíz kevés emléket hagyott meg a városból. A két folyó találkozásánál egy eredetileg gótikus, majd többször átépített vízvív áll, amely, mint a többi Vág-völgyi kastély és vár, kézzel kézzel vándorolt a főnemesi családok között. A képen látható épülettömb az 1800-as évek legelején épített piarista templom és kolostor lehet, amelyet talán újdonságánál fogva kívánt a szerző megörökíteni.

(H. O.)

24. MARGITA, 1820-as évek
MARKITTA / MARGITA
tempera, 307 × 415 mm. J. n.
MNG Ltsz.: 1937–3171
Ligeti Antal vásárolta a Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának, 1877.
Irodalom: Peregriny 1909. I. 430.; Pogányné MTT 1957, 435. (repr.)
A Vág legszűkebb szakasza a Sztrecsnói szoros: éles szirtfokokkal teletűzdelt, 800–1000 méter magas gránitormokkal körülvett kanyar, amelynek közepére, az 1116 méteres Grunj hegijében benyúlik egy zordon

és magas szirt, ez a Besná skala (Dühös szikla). A hagyomány azt tartja, hogy „évente legalább egy áldozatot” (Mednyánszky) követel. A mindössze 20–24 méter széles szorosban a víz szédítő sebességgel és nagy zajjal rohan előre, majd a szűk szakasz után hirtelen lecsönnesedve, nyugodtan folyik tovább. Ezt a terepet nevezik Margitának, mégpedig egy legenda alapján, amely szerint Sztrecsnóban élt egyszer egy fiatalos özvegyasszony, aki a falu legcsinosabb legényére vetett szemet. A fiú azonban az özvegy mostohalányát szerette. Mikor ezt az asszony megtudta, kieszelte, hogy gyűlölt vetélytársát a szomszédos Túróban élő rokonaihoz küldi. Útközben azonban bosszúvágyától hajtva ezen a ponton a lányt letaszította a mélységbe. Az ifjú mit sem sejtve hű maradt szerelméhez, mígnem a hajósok ki nem fogták az összetört holttestet a vízből. A fájdalomtól majdnem megszakadt a szíve, az özvegyről pedig homályos szóbeszéd alapján elterjedt, hogy ő volt a tettes. Mikor a bíróság beidézte az asszonyt, az sötét erők hatalmába kerülve, örületig fokozódó lelkiismeretfurdalásától vezettetve a tett színhelyére rohant, majd a lány nevét kiáltva – Margita – levetette magát az örvénybe.

(H. O.)

25. ÓVÁR, 1820-as évek
OVAR / ÓVÁR
tempera, 295 × 415 mm. J. n.
MNG Ltsz.: 1937–3172
Ligeti Antal vásárolta a Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának, 1877.
Irodalom: Peregriny 1909. I. 430.; Pogányné MTT 1957, 435. (repr.)
„Ott a hol a már jól megnövekedett Vág a sztrechnói szorosból kilépve, dél nyugat, majd dél felé kanyarodik, olyan vidék tárul fel előttünk, melyben minden, a mi fenségeset és festőt a természet alkotni tud, egységes egészé egyesül itt az ország bércezes határán” – olvashatjuk Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen c. mű XV. kötetében (294. o.). A szoros jobb partja felett áll Óvár. Az 1200-as években épült, és fennállásától kezdve különböző nemesi család birtokok egy részét alkotta. Eredetileg gótikus várát később reneszánsz stílusban átépítették. Thököly harcai alatt már feldúlták, és később Lipót császár más Vág-völgyi várakkal együtt teljesen leromboltatta. Azóta romként őrzik a szoros túlsó partján álló sztrechnói várral együtt a folyót.

(H. O.)

26. SZTRECSNÓ, 1820-as évek
STRECSCHEN / SZTRECSNÓ
tempera, 305 × 412 mm. J. n.
MNG Ltsz.: 1937–3173
Ligeti Antal vásárolta a Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának, 1877.
Kiállítás: 1976. MNG, XIX. századi városképek és útirajzok, kat. 112.
Irodalom: Peregriny 1909. I. 431.; Pogányné MTT 1957, 435–436. („Trencsén” alatt) (repr.)